

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1945 kl. 12 m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av motion angående utredning om skoindustriens framtida organisation m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 83, har herr *Allard m. fl.* hemställt, att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om skoindustriens framtida organisation samt om åtgärder för att åstadkomma en ökad skokonsumtion.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen från kommerskollegium och kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering samt dessutom berett arbetsgivareföreningen, industriförbundet, landsorganisationen (LO), sko- och läderindustriarbetareförbundet, skofabrikanternas förening och kooperativa förbundet (KF) tillfälle att inkomma med yttranden. Arbetsgivareföreningen och skofabrikanternas förening hänvisa till det av industriförbundet avgivna yttrandet.

Kommerskollegium framhåller, att skoindustrien får anses som överdimensionerad och att detta har sin grund i lättheten att etablera nytillverkning och att konsumtionen är säsongmässigt betonad. Detta inverkar jämväl på sysselsättningsgraden. Vissa delar av skofabrikationen äro emellertid av den art, att de äro lämpade för kvinnor, som lättare inpassa sig i ett deltidsarbete. Enligt kollegium bör i sammanhanget observeras, att deltidsarbete kan bidra till lösning av de även i hemmen sysselsatta kvinnornas och de partiellt arbetsföras problem. Kollegium avstyrker utredning under hänvisning till redan inom skoindustrien och av industriens utredningsinstitut igångsatta omfattande utredningar och till att kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering föreslagit familjebidrag under depressionstider för inköp av bl. a. barnskodon, varför ytterligare utredning på denna punkt knappast kan vara behöflig.

Vid kollegiums yttrande äro fogade yttranden från Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Skånes handelskammare och handelskammaren för Örebro och Västmanlands län. I samtliga dessa yttranden avstyrkes utredning.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering lämnar först en översiktlig framställning över antal arbetsställen och antal arbetare och jämför med motsvarande siffror för Förenta staterna. I vilken mån splittringen på ett stort antal företag påverkar produktionseffektiviteten är dock ovisst och kan behöva undersökas, särskilt som många mindre företag i verkligheten arbeta som underleverantörer till större företag. Jämväl frågan om specialiseringen bör beaktas. Specialiseringen torde visserligen icke kunna drivas hur långt som helst men frågan är öppen, om den dock icke kan drivas längre än som nu är fallet.

Skoindustrien är i varje fall erkänt överdimensionerad, vilket medfört allvarliga sociala olägenheter framför allt i form av korttidsarbete. Dyligt har visserligen de sista åren i väsentlig grad avskaffats, vilket torde sammanhånga med att industrikommissionen ställt som villkor för materialtilldelning, att företagen icke skulle binda större arbetsstyrka än som kan beredas full sysselsättning. Orsakerna till överdimensioneringen äro flera, bl. a. lättheten för nyetablering, säsongväxlingarna och modevariationerna. Löneskillnaderna mellan olika orter torde också bidra.

Kommissionen framhåller vidare, att vissa åtgärder vidtagits från företagarhåll för att avhjälpa missförhållandena. Industriens utredningsinstitut har påbörjat en kartläggning av skoindustriens struktur, skoindustriföretagen ha tillsatt en skobranschens planeringskommitté varjämte ett branschråd tillsatts, med uppgift att så tidigt som möjligt fixera säsongmodernerna, och en gemensam reklamfond har skapats.

Kommissionens majoritet slutar:

”Kommissionen har sålunda funnit, att företagsstrukturen inom skoindustrien ter sig föga rationell, att den i varje fall karakteriseras av en tydlig överdimensionering, och att detta beror på olika omständigheter, exempelvis de starka säsongväxlingarna i efterfrågan. Kommissionen håller vidare för sannolikt, att varusortimenten äro alltför splittrade. Till de problem, som här berörts och som synas vara i behov av vidare utredning, hör frågan om produktionens fördelning på olika stora enheter och de eventuella vinsterna av en koncentration av produktionen, ävensom möjligheterna att, om så befinnes erforderligt, få till stånd mera likartade arbetstids- och arbetshygieniska villkor inom företag av olika slag och därigenom sanera konkurrensförhållandena samt att genom överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna åstadkomma en lämpligare löneavvägning mellan olika orter och därigenom undanröja en av orsakerna till uppkomsten av överkapacitet. Det torde också böra övervägas huruvida svenska skofabriker bli alltför bundna genom kontrakt med utländska maskinuthyrningsfirmor och i vad mån statliga åtgärder erfordras för att undanröja sådana eventuella olägenheter.

Vid en undersökning av skoindustriens förhållanden kan man heller icke underlåta att ingående pröva frågan huruvida det jämförelsevis höga tullskyddet för skodon kan ha bidragit till att göra skoindustrien mindre effektiv. Såsom framgår av vissa beräkningar, anförda i Kooperativa förbundets yttrande över här ifrågavarande motion — vilket yttrande kommissionen beretts tillfälle att taga del av — uppgår detta tullskydd till 1 à 2 kronor per par för pliggade grovskodon och för nåtlade herr- respektive damskodon till kr. 4:50 respektive 2:50 per par. I vissa fall äro de billigare skorna förhållandevis tyngre belastade än de dyrare. Tullen motsvarar stundom ungefär hela arbetskostnaden eller mera. Det ligger i öppen dag, att ett så omfattande tullskydd på ett mycket allvarligt sätt kan bidra till att konservera mera ineffektiva delar av skoindustrien och

att undanröja incitament till ytterligare effektivitetshöjning inom övriga delar av tillverkningen.

Med hänsyn till att råvarukostnaden utgör en så betydande andel av produktpriset torde även frågan om garveriindustriens och läderhandelns strukturrationaliseringsproblem böra upptagas till övervägande.

Visserligen ha av skobranschens företagare redan igångsatts olika utredningar och planerats olika åtgärder för att råda bot på vissa föreliggande missförhållanden. Såsom förut framhållits, är det emellertid osäkert, huruvida dessa åtgärder äro fullt tillräckliga. Då dessutom hela frågan är av stort allmänt intresse, böra även arbetare och konsumenter vara representerade i planläggningen. Kommissionen vill därför tillstyrka förslaget om en ny utredning avseende skoindustriens förhållanden och därmed sammanhängande problem. Utgångspunkten för denna utredning bör vara, att skoindustrien skall bli effektivt organiserad, dvs. att den skall bli i stånd att producera goda skor till lägsta möjliga pris och samtidigt kunna ge en god och säker utkomst åt dem som arbeta inom denna industri. Härav följer, att utredningen icke skall bindas av någon föreställning om att företag av viss storlek eller viss organisation à priori äro att föredraga utan tvärtom uppmärksamma möjligheten av att såväl större som mindre företagsenheter ha en uppgift att fylla inom svensk skoindustri. Det gäller sålunda att förutsättningslöst och odoktrinärt pröva olika alternativ för skoproduktionens organisation och bedöma dessa alternativ helt ur ekonomiska och sociala effektivitetssynpunkter. Härav följer emellertid också, att utredningen skall vara oförhindrad att, vid sidan av andra alternativ, även överväga frågan om socialisering antingen av hela skoindustrien eller av vissa delar av densamma. Den fullständiga socialiseringen skulle närmast komma i fråga, därest det skulle visa sig ogörligt att på annat sätt avlägsna de med fri konkurrens förenade nackdelarna och dessa därjämte skulle te sig såsom större än konkurrenssystemets fördelar. I motsatt fall skulle det däremot visa sig förmånligare att bibehålla det nuvarande konkurrenssystemet, antingen genom att låta skoindustrien helt skötas av enskild och kooperativ företagsamhet eller genom att bibehålla de mera effektiva enskilda och kooperativa företagen — större såväl som mindre — och låta den återstående delen av produktionen övertas och omorganiseras av statliga eller halvoffentliga företag.

Utredningsorganet bör givetvis samarbeta med redan existerande utrednings- och planlägningsorgan och utnyttja resultaten av dessa organs arbete. Det bör icke uppskjuta ställningstagandet till aktuella frågor, till dess hela utredningsprogrammet blivit genomgånget, utan bör i stället framlägga förslag till åtgärder i sådana frågor, som kräva omedelbara åtgärder. Hit hör i första hand frågan om hur ett återinförande av korttidsarbetet efter kriget skall kunna förhindras."

Ytterligare en ledamot tillstyrker utredning men med annan motivering.

Åtta ledamöter av kommissionen ha i reservation avstyrkt utredning. De hänvisa till de åtgärder, som av industrien själv redan vidtagits, vilka enligt reservanternas mening för närvarande onödiggöra en statlig utredning.

Slutligen har en ledamot instämt med de övriga reservanterna såtillvida, att allmän utredning synes överflödig, men att regeringen måtte undersöka möjligheten att sänka resp. helt borttaga det nuvarande tullskyddet på färdiga skor.

Vid kommissionens yttrande äro fogade dels "Om skor och skoindustri" av Wilhelm Bahrke och Jan Erik Leander samt dels "PM angående arbetslösheten under åren 1937—44 inom svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet".

Industriförbundet redogör för de inom industrien igångsatta utredningarna. I fortsättningen betonar förbundet, att konkurrensen inom industrien är mycket hård, vilket lett till dålig räntabilitet och talrika betalningsinställelser. Den sanering, som då kunde vara att vänta, har förhindrats genom att staten med sociallån blåst nytt liv i företaget, som kommit på obestånd. Orsaken till rådande överdimensionering av skoindustrien är den lättthet varmed skofabrikation kan etableras. Konkurrensen har lett till låga skopriser, vilka anses väl kunna jämföras med priserna utomlands för skor av motsvarande kvalitet. En längre driven standardisering än för närvarande torde icke kunna genomföras utan konsumtionsreglerande ingripanden. Förbundet anser det också tveklöst om en ytterligare standardisering skulle medföra lägre priser, ty förbilligad produktion skulle troligen åtföljas av drygare försäljningskostnader. Det rådande korttidsarbetet beror icke endast på skohandelns säsongmässiga karaktär. I industrien äro ett stort antal kvinnor sysselsatta. De gifta önska gärna en viss tid åt hemmets skötsel. Åtskilliga skoarbetare uppgivas även vara lantbrukare och behöva använda viss tid till lantbrukets skötsel. Dessa och andra faktorer förrycka arbetslöshetsstatistiken. För övrigt ligger det ingalunda i arbetsgivarnas intresse att systemet med korttidsarbete skulle återkomma. Genom överenskommelser om försäljningsperioder har man sökt uppnå en jämnare produktion. Att skokonsumtionen skulle vara särskilt låg i Sverige anser förbundet knappast vara fallet, om man tar hänsyn till förbrukningen av alla slags skor. En ökad förbrukning har branschen dock ingenting emot, men sådan bör åstadkommas genom fortsatt rationalisering och lägre priser. Förbundet slutar med att avstyrka motionen främst med hänsyn till de av industrien själv igångsatta utredningarna.

LO påpekar de utredningar, som redan igångsatts av skofabrikantföreningen och industriens utredningsinstitut, men anser att samhället som sådant har så stora intressen att bevaka, att utredning bör ske genom statens försorg. I yttrandet framhålles, att en väsentlig orsak till de oregelbundna sysselsättningsförhållandena är att producenterna ha en svag position gentemot distributionens krav. Åtgärder i form av gemensamt uppträdande från skofabrikanternas sida efter frivillig överenskommelse torde med hänsyn till det stora antalet företag inom branschen knappast ha utsikt att leda till åsyftat resultat. Man torde då löpa risk att hamna i rent monopolistisk samverkan. I den mån tullskyddet kan vara skuld till rådande missförhållanden kan man knappast vänta, att intressenterna själva skola kunna åstadkomma helt fördomsfria undersökningar. Något liknande gäller lagstiftning rörande materialkvaliteterna. Förbättrad organisation behöver

icke innebära småföretagens utrotande. Tvärtom skulle bibehållande av småföretag kunna bidra till ökad mångsidighet i näringslivet på orter med ensidig näringsstruktur. Det är icke säkert, att skoindustrien i och för sig är för stor utan endast i förhållande till hittillsvarande efterfrågan. Däremot är det möjligt, att skiktet av företagsledare är för stort, vilket lätt blir fallet, då familjeföretag förekomma i större utsträckning. Utredningen bör läggas så, att konkreta förslag till åtgärder kunna framläggas i samband med återgången till fredsförhållanden. Utredningen bör även omfatta möjligheten av ett förstatligande av skoindustrien.

Sko- och läderindustriarbetareförbundet framhåller den stora arbetslöshet, som även under normala tider rått bland skoarbetarna. Enligt förbundet borde det vara tänkbart att genom bättre utnyttjande av industriens möjligheter nå fram till lägre kostnader per produktionsenhet och därmed billigare priser och ökad förbrukning. De av industrien igångsatta utredningarna böra icke göra en statlig utredning överflödig.

KF redogör för skoindustriens utveckling från tiden före förra världskriget och dess nuvarande organisation, varvid jämförelse göres med förhållandena i utlandet. Förbundet anser, att kärnpunkten i problemet ligger i försäljningsverksamhetens ordnande efter översiktliga linjer. Vidare framhålles tullskyddets enligt förbundet skadliga verkningar. Tullskyddets verkningar böra därför utredas och i samband därmed de före kriget gällande kvalitetsbestämmelserna. Förbundet tillstyrker utredning.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott har i sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 12, anfört följande:

"Utskottet för sin del finner, att skoindustrien uppenbarligen är överdimensionerad i förhållande till den tidigare normala konsumtionen, vilket också bestyrkes i samtliga till utskottet inkomna yttranden. Orsakerna härtill torde vara de starka säsong- och modewäxlingarna, som föranlett en stark koncentration av tillverkningen till vissa kortare tider av året, och lättheten att starta nya företag. En anledning till etablering av nya företag synes vara den rådande ojämnheten i lönenivån, som kan locka till igångsättande av i och för sig överflödiga företag å ort, där lönerna synas ställa sig fördelaktiga.

Överdimensioneringen har konsekvent lett till arbetsbrist under en stor del av året, vilket man inom skoindustrien sökt möta genom införande av korttidsarbete, vilket icke kan vara till gagn för vare sig företagare eller anställda. Huruvida den nu rådande uppdelningen på större och mindre företag är den i allo lämpligaste har utskottet icke någon säker mening om, men det synes i varje fall uppenbart, att i det läge, som faktiskt råder, en undersökning av detta bör kunna ge ledning vid en behövlig sanering av förhållandena.

De inom skoindustrin använda maskinerna disponeras ofta efter förhyrning från utländska maskinfirmor. Huruvida de i dessa hyreskontrakt stipulerade bestämmelserna äro rimligt och skäligt avvägda saknar utskottet material att bedöma, men det bör enligt utskottets mening undersökas, om så är fallet och om

eventuellt åtgärder kunna vidtagas för att försätta skoindustrien i ett tryggare läge i detta hänseende.

I åtskilliga yttranden har påpekats, att det gällande höga tullskyddet sannolikt starkt bidragit till skoindustriens dåliga läge. Utskottet delar denna uppfattning. En viktig del i en kommande utredning bör därför vara att undersöka tullskyddets verkningar.

Gentemot kravet på en statlig utredning av skoindustriens problem har i somliga yttranden framhållits, att inom industrien själv åtskilliga utredningar verkställtts och åtgärder vidtagits och att det kan förväntas, att industrien även framdeles kommer att göra vad i dess förmåga står för att undanskaffa rådande missförhållanden och orsakerna till dem. Från industriförbundets sida har också förklarats, att förbundet är berett att då undersökningarna slutförts, diskutera undersökningsresultatet med arbetarnas organisationer. Utskottet vill icke på något sätt undervärdera de sålunda gjorda eller pågående utredningarna eller betvivla företagarnas vilja att diskutera problemen med de anställda, men anser att problemen äro av den art, att de icke endast beröra de inom skoindustrien sysselsatta utan samhället i sin helhet. Detta gäller icke endast produktionen utan även konsumtionen. Det synes utskottet angeläget, att skokonsumtionen genomsnittligt sett ökas och då särskilt inom de klasser, som ha det relativt sett mindre gott ställt. Utskottet betvivlar, att en sådan konsumtionsökning kan åstadkommas enbart genom en prissänkning utan anser, att jämväl åtgärder av social art kunna bli behövlige. Icke minst för utredning av tullskyddets verkningar och av möjligheterna att öka konsumtionen torde samhället böra aktivt ingripa.

Utskottet vill härvid understryka, att utredningen bör bli förutsättningslös. Olika alternativ böra prövas och då också frågan om fullständig eller partiell socialisering av hela eller viss del av skoindustrien, om detta skulle befinnas vara den enda framkomliga vägen.

Utskottet får alltså hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om skoindustriens framtida organisation och om åtgärder för att åstadkomma en ökad skokonsumtion."

Denna hemställan har av andra kammaren bifallits.

Utskottet, till vars behandling den sålunda av andra kammaren bifallna motionen hänvisats, ansluter sig till vad andra kammarens andra tillfälliga utskott anfört i sitt utlåtande och hemställer,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 24 maj 1945.

På utskottets vägnar:
HERMAN ERICSSON.

Närvarande: herrar *Ericsson, Carlström, Persson, Söderkvist, Lodenius, Fahlander, Jonsson* och *Englund*.

Reservation

av herrar *Carlström, Lodenius* och *Englund*, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

"Såsom av de inkomna remissvaren framgår har skoindustrien åtminstone tidigare haft att kämpa med vissa svårigheter framförallt när det gällt att skapa en jämn och tryggad sysselsättning inom branschen. Man synes vara ense om att dessa svårigheter bottnat i en viss överdimensionering av skoindustrien som i sin tur åtminstone delvis varit beroende av denna industris säsongbetonade karaktär. Emellertid framgår ock av de inhämtade utlåtandena att industriens utredningsinstitut för närvarande är sysselsatt med en ingående utredning rörande skoindustriens struktur i syfte att få till stånd ett allsidigt klarläggande av förhållandena i branschen. Vidare har skoindustriens egen organisation tillsatt en s. k. planeringskommitté med uppgift att särskilt söka komma till rätta med frågan om korttidsarbetet; vissa åtgärder för att lösa denna fråga ha genom kommitténs försorg redan vidtagits och en överenskommelse mellan branschföretagen på detta område träffats. Slutligen har industriförbundet förklarat sig berett att när de pågående undersökningarna slutförts taga upp till diskussion med arbetarnas organisationer de undersökningsresultat vartill man kommit. Måhända torde denna utredning och denna överläggning komma att skapa den ökade klarhet motionärerna påkalla. Jämväl önskvärdheten av att hålla det statliga utredningsväsendet inom måttliga gränser synes påkalla, att resultatet av den enskilda utredningen avvaktas, innan en statlig utredning igångsättes.

Vad sedan tullfrågan beträffar vill utskottet erinra om de stora förändringar såväl på det tekniska som på andra områden, vilka, icke minst inom skoindustrien, genomförts under de sist förflutna 35 åren. Med hänsyn härtill synes det önskvärt att en översyn av tullarna såväl beträffande skodon som åtskilliga andra industriprodukter inom en nära framtid verkställes. Det synes utskottet naturligt att en sådan översyn måste beträffande skodon även inbegripa det komplex av frågor, som sammanhänger med tullarna å halvfabrikat och hjälpmedel samt å råvaror, främst hudar och skinn. För utskottet ter det sig emellertid riktigast att behandlingen av skoindustrins tullfrågor äger rum i samband med den allmänna översyn av våra tulltaxor, varom flertalet näringsorganisationer hemställt i skrivelse den 25 januari 1944.

Med hänvisning till vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att motion nr 83 icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda."
